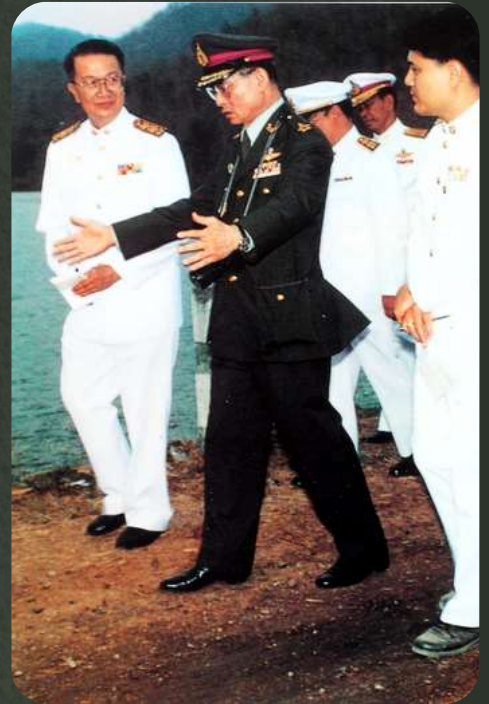

ห้วยโจ้

“ห้วยโจ้” เป็นชื่อลำห้วยธรรมชาติเล็ก ๆ แห่งหนึ่งที่มีน้ำไหลตลอดปีมาตั้งแต่อดีต เกิดจากการกักเซาะของน้ำที่ไหลจากแหล่งต้นน้ำป่าเชิงเขา หมู่บ้านโป่งเป็นการสะสมตะกอน โดยการสะสมทีละเล็กทีละน้อยมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นลำห้วยในที่สุด น้ำในลำห้วยโจ้แห่งนี้ ได้ไหลผ่านตำบลป่าไผ่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งตามปกติธรรมชาติของมนุษย์นั้นหากที่ไหนมีแหล่งน้ำ ที่นั่นก็มักจะมีหมู่บ้านเข้าไปตั้งรกรากเพื่อการดำเนินชีวิต จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๔๑ มีชุมชนชาวไทยใหญ่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานชุมชนเพื่อทำมาหากิน ณ สถานที่นี้ ก่อเกิดวิถีชีวิตวัฒนธรรมสืบทอดเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ ๑ ลำห้วยโจ้ บริเวณใกล้เชิงเขา
ต้นน้ำ ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย

ภาพที่ ๒ ลำห้วยโจ้ บริเวณ ในหมู่บ้านแม่โจ้
ปลายน้ำ ต.หนองหาร อ.สันทราย

ในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ เกิดวิกฤตการณ์การ
อพยพครอบครัวออกจากพื้นที่ของชาว
เชียงใหม่เข้าไปจับจองที่ดินรกร้างว่าง
เปล่าเป็นที่ทำกินในเขตอำเภอสันทราย
จังหวัดเชียงราย เพราะที่เชียงใหม่
ทำการเกษตรไม่ค่อยได้ผลดีอันเนื่องจาก
ปัญหาของดินอีกทั้งแล้งน้ำ กอปรกับ
ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของนายทุน เกษตรกร
ผู้เช่าที่ดินขาดทุนและอดอยาก อันเป็น
เหตุให้มีการอพยพเอาแบบอย่างติดตาม
ต่อเนื่องกันไปอย่างไม่หยุดยั้งในขณะนั้น
พระยาภิรมย์ภักดี (เชยร์ ภักดี) และพระยา
อนุบาลพายัพกิจ (ปุ่น อาสนจินดา)
ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ จึงคิดหา
วิธีการสกัดกั้นการอพยพ ประกอบกับ
กรมทอน้ำได้มีการสำรวจออกแบบจัดตั้ง
โครงการชลประทานในภาคเหนือ จึงเกิด
โครงการชลประทานเหมืองแม่แฝกเกิด
ขึ้น โดยการขุดคลองรับน้ำจากฝายน้ำ
ล้นที่ทดน้ำแม่ปิงในเขต อ.แม่แตง ขุดเป็น
คลองส่งน้ำสายใหญ่ผ่านตำบลแม่แฝก
เข้าไปในพื้นที่ดอนที่เป็นป่าไม้ที่ไม่มีค่าเป็น
ลักษณะป่าแพะ ในเขตพื้นที่ด้านตะวันออก
ของตำบลแม่แฝก ป่าไผ่ หนองหาร
ผ่านสันทรายไปลงแม่น้ำแม่กวงในอำเภอดอย
สะเก็ด อำเภอสันกำแพงและบาง
ส่วนของจังหวัดลำพูน

หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร อธิบดีกรมตรวจกสิกรรม (กรมเพาะปลูกเดิม) กระทรวงพาณิชย์ และคมนาคม มีนโยบายให้จัดตั้งสถานีทดลองกสิกรรมขึ้นตามท้องที่ในภาคต่าง ๆ และได้ดำเนินการไปแล้วที่ภาคใต้ที่บ้านชะมวง ตำบลควนเนียง อำเภอกำแพงเพชร (อำเภอรัษฎา ปัจจุบัน) จังหวัดสงขลา และในปีต่อมาได้ย้ายไปตั้งที่ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ส่วนที่ภาคอีสานจัดตั้งขึ้นที่โนนวัต (อำเภอโนนสูง ปัจจุบัน) จังหวัดนครราชสีมา ส่วนที่ภาคเหนือกำลังอยู่ในขั้นตอนหาสถานที่เหมาะสม

ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ พระยาภักดีนิเวศได้มีโอกาสรับเสด็จหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร จึงได้ทูลเชิญให้เสด็จไปดูสภาพพื้นที่อันเป็นป่าแพะในเขตตำบลหนองหาร อำเภอสนทราย เป็นที่ดอนและกว้างขวาง และทางทิศตะวันออกก็กำลังมีการขุดคลองส่งน้ำสายใหญ่ของโครงการชลประทานแม่แฝกผ่านมาด้วย หม่อมเจ้าสิทธิพร ได้ทรงตรวจสภาพพื้นที่โดยทั่วไปแล้ว พบว่าเป็นดินปนทรายค่อนข้างมากและดินชั้นล่างเป็นดินกรวดอัดแน่น คุณภาพของดินไม่ดี องค์กรท่านก็ไม่ถือเป็นอุปสรรคแต่อย่างใด กลับทรงพอพระทัยและตกลงเอาป่าแพะห้วยแม่โจ้ ตำบลหนองหารเป็นที่จัดตั้งสถานีทดลองภาคพายัพ ปัญหาที่เหลือคือตัวบุคคลที่จะส่งไปดำเนินการจัดตั้งและดำเนินงาน ซึ่งบุคคลผู้นั้นจะต้องเป็นผู้มีทั้งความรู้ความสามารถเป็นที่ไว้วางพระทัยขององค์กรท่านได้ และที่สำคัญก็ต้องเป็นผู้ที่รักงานนี้อย่างแท้จริง ซึ่งจะต้องเป็นผู้ยอมอุทิศตนเข้าไปบุกเบิกและอดทนต่อสุภยธรรมชาติในป่าดงกันดารและห่างไกลแห่งนี้

ห้วยโจ้ (ต่อ)

ภาพที่ ๓ ไชฟอนแม่โจ้

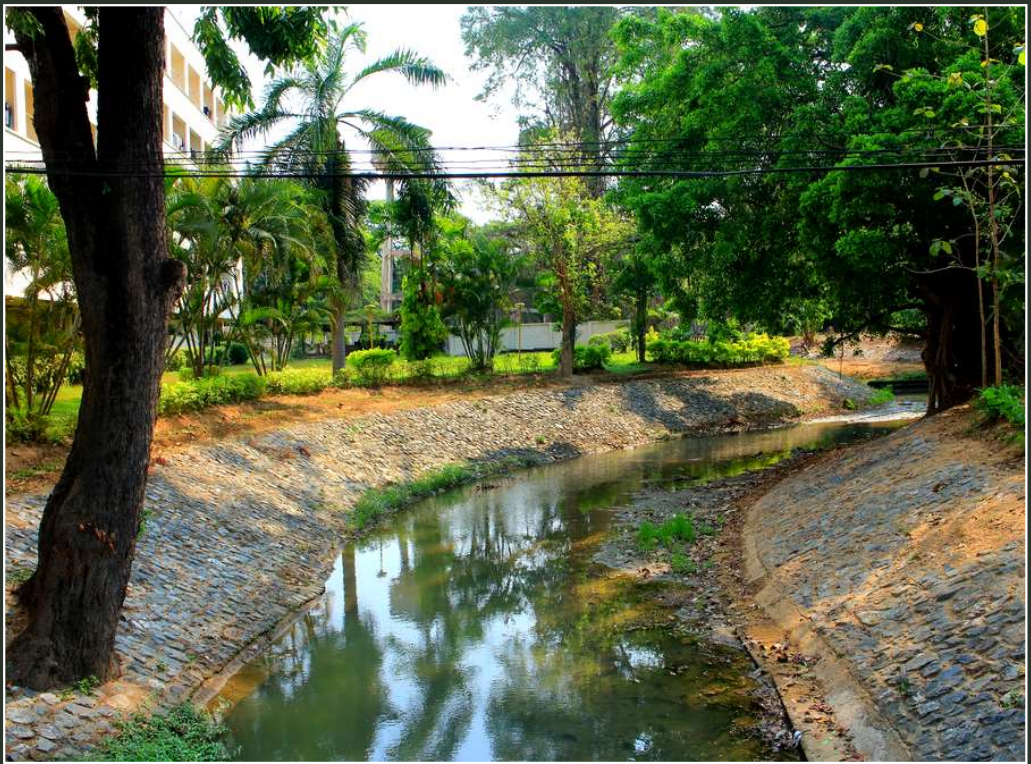

ภาพที่ ๔ คลองชลประทานจากลำเหมืองแม่แฝกผ่าน ต.หนองหาร สันทราย ไปลงแม่น้ำแม่กวัง อ.ดอยสะเก็ด

หม่อมเจ้าสิทธิพร จึงทรงติดต่อขอตัว พระช่วงเกษตรศิลปการ ขึ้นจากกระทรวงกลาโหมมาสังกัดที่กรมตรวจกสิกรรม กระทรวงเกษตรพาณิชย์การ (พาณิชย์และคมนาคมเดิม) แล้วทรงมอบงานให้ไปดำเนินการตามนโยบายทันที เมื่อพระช่วงเกษตรศิลปการ ได้จ่อดรดยนต์กระบะ ๖ ล้อยี่ห้อยดอจิช ไวที่อำเภอสันทราย จากนั้นได้ชี้บ้ำของนายอำเภอสันทราย มายังป่าแพะแม่โจ้ (อันเนื่องมาจากในยุคนั้นไม่มีถนน) เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๔๗๖ เพื่อสำรวจพื้นที่พร้อมกับก่อตั้งสถานีทดลองกสิกรรมในทันที พร้อมกับก่อตั้งโรงเรียน ตามบัญชาของเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ท่านได้เลือกพื้นที่ซึ่งมีลำห้วยโจ้ไหลผ่านมาสิ้นสุดที่หมู่บ้านแม่โจ้ สร้างโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมภาคเหนือ แม่โจ้สภาพแวดล้อมลำห้วยแม่โจ้ นั้นปกคลุมด้วยป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณที่สมบูรณ์ นับตั้งแต่ อดีตมีหอพักนักศึกษาเรียงรายอยู่ริมฝั่งของลำห้วย จวบจนปัจจุบันในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ก็ยังพบว่าการสร้างทั้งหอพักอยู่ริมลำห้วยแม่โจ้ เหมือนเช่นดังในอดีต แต่จะมีความแตกต่างกันของสภาพแวดล้อมจากอดีตซึ่งเป็นป่าธรรมชาติและหอพักเรือนไม้บุ่งด้วยหลังคาตองตึง มาเป็นหอพักเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กหลายชั้นลำห้วยเล็ก ๆ เส้นนี้ มีตำนานเล่าขาน ของนักเรียนแม่โจ้รุ่นยุคแรก ๆ มาจนถึงยุคกลาง ๆ มากมาย เพราะทุกคนได้ใช้น้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค โดยเฉพาะการดื่มกินนั้นนักเรียนแม่โจ้ ในยุคแรก ๆ ไม่สามารถทำได้ต้องผ่านกระบวนการกรองหรือต้มเสียก่อน ซึ่งยังพบหลักฐานทางภาพถ่ายเพื่อยืนยันเรื่องราวดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ ๕ นักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ขุดลอกลำห้วยโจ้

ภาพที่ ๖ ลำห้วยโจ้ ปัจจุบันเทคอนกรีตป้องกันการพังทลายของตลิ่ง

สิ่งสำคัญเรื่องหนึ่งของกำเนิดเพลงแม่โจ้ (เพลงชาติแม่โจ้) ก็เริ่มต้นจากที่ ริมลำห้วยโจ้แห่งนี้ ดังปรากฏ ในบทความเขียนโดยปราโมทย์ บัวชาติ เรื่องความเป็นมาของเพลงสระเกษตรสนาน สหกรณ์ เพลงแม่โจ้ ในหนังสือเกษตร-แม่โจ้ หน้า ๒๐๗-๒๐๙ ปรากฏความดังนี้ “เพลงแม่โจ้เพลงแรกนั้นเกิดขึ้นในเวลาเกือบเที่ยงคืนของวันพระจันทร์เต็มดวงที่สวนดอกไม้ บริเวณหน้าบ้านพักริมลำห้วยแม่โจ้ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๘ โดยคุณไสว บุญยปรัตยุษ นักเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมรุ่นแรก (แม่โจ้ รุ่น ๒) เสียงน้ำตกจากรางส่งน้ำข้ามห้วยแม่โจ้ ลงกระทบพื้น ทำให้คลายจากอาการง่วงนอนหลังจากอ่านหนังสืออย่างหนักหน่วง กลิ่นไม้ดอกหอมระเหยพอได้กลิ่นหอมเย็นระรื่นเป็นธรรมชาติที่ปลูกเร้าอารมณ์ไปกับธรรมชาติเพลงรักของรามอน นาว่าโรในหนังรักหวานชิ้นเรื่อง Love Song Of The Nile ก็ถูกครวญขึ้นในลำคอของคุณไสวตามประสานหุ่ม ครวญอยู่หลายเที่ยวจึงคิดได้ว่า เพลงนี้เป็นเพลงที่มีทำนองสละสลวยชวนเร้าใจดีเหมาะแก่การที่จะนำเอามาทำทำนองต้นเสียงเพลงเชียร์ของโรงเรียนได้ จึงครุ่นคิดปะติดปะต่อสรรหาเนื้อเพลงเข้าสวมใส่ คิดและอ้อมเพลงอยู่พักใหญ่ก็ได้เนื้อเพลงที่พอดิบพอดีกับทำนองในแวดวงบรรยากาศของเสียงน้ำตก กลิ่นดอกไม้ และแสงเงินอันสุกสกาวของดวงจันทร์ ดังนั้นคำร้องของบทเพลงจึงออกมาเป็น แม่...โจ้ ไชโยพวกเราใหม่...เก่า พวกเราไชโย ช่วยกันโห่ เพื่อแม่โจ้ของเรา และด้วยที่คุณไสวเคยเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนอำนวยศิลปิมาก่อน จึงนำเนื้อเพลงเชียร์ของโรงเรียนอำนวยศิลป์บางตอนมาดัดแปลงให้เข้าและเหมาะสมกับแม่โจ้ ในวันต่อมา คุณไสวได้นำเพลงนี้ไปเสนอแก่นักเรียนฝึกหัดครูรุ่นพี่ (ปีที่ ๒) ก็พากันเห็นด้วย เมื่ออาจารย์ใหญ่พระช่วงเกษตรศิลปการ มีความเห็นว่าเหมาะสมใช้ได้ เพลงนี้จึงถูกนำเสนอที่ประชุมนักเรียนในคำวันหนึ่ง โดยคุณแผ้วพีชนิ เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นต้นเสียงและเมื่อนักเรียนส่วนใหญ่รับรองเห็นชอบแล้ว ก็เริ่มฝึกซ้อมจนร้องกันได้ทั่วกัน ต่อมาได้นำไปร้องเชียร์ในโอกาสที่ลูกแม่โจ้ไปโชว์ธงของโรงเรียนในการแข่งขันกีฬาทั้งในการกีฬานักเรียนและกีฬาประชาชนในโอกาสต่าง ๆ กันตลอดมา ...

นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าขานถึงการชักล้างและอาบชำระร่างกายตลอดเวลาที่เรียนอยู่ในแม่โจ้ของนักเรียนแม่โจ้ยุคแรก ๆ จนถึงยุคหลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องสัปดน เป็นเรื่องเล่าที่สนุกสนานทั้งผู้เล่าและผู้ฟังโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ สายน้ำจากลำห้วยแม่โจ้ ยังเกิดประโยชน์ต่อการเกษตรกรรมและอาชีพอื่น ๆ ของชาวบ้าน ชุมชนแม่โจ้ ตลอดมาจกอดีตจนถึงปัจจุบัน อาจารย์กำจร ปุณฺณแปง ได้บันทึกไว้ในบทความ ชีวิตนักเรียนแม่โจ้ในอดีต พิมพ์ในหนังสือแม่โจ้อุสรณ์ ๒๔๙๙ นำลงในหนังสือ แม่โจ้อุสรณ์ ๒๕๐๕ ตอนหนึ่งใจความว่า “...ห้วยแม่โจ้ฝั่งใต้ (บริเวณหอพักนักเรียนปัจจุบัน) เป็นป่าทึบ แม้กระทั่งอาจารย์ใหญ่ (คุณพระช่วงเกษตรศิลปการ) เดินไปตรวจพร้อมทั้งถือแผนที่ไปด้วยปรากฏว่าหลงทางเดินถึงบ้านท่าเกวียน...” แสดงให้เห็นว่าในอดีตพื้นที่บ้านแม่โจ้และใกล้เคียงแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ที่หนาแน่น

ภาพที่ ๗ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าเส้นทางลำห้วยโจ้

ภาพที่ ๘ พืชพรรณบริเวณเชิงเขาป่าต้นน้ำลำห้วยโจ้

ในอดีตพื้นที่แห่งนี้ มีเพียงชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณเชิงเขาดังกล่าวเข้ามาใช้ประโยชน์โดยการเก็บสมุนไพร เห็ด หน่อไม้และหวาย เนื่องจากชาวบ้านจำนวนหนึ่งซึ่งมีความรู้น้อยด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและการนำมาใช้ประโยชน์ และมักจะใช้ไฟเผาทำลายป่าเพื่อล่าสัตว์และเก็บของป่า ซึ่งกลายเป็นปัญหาที่สำคัญ ทำให้ขาดพันธุ์ไม้พื้นล่างปกคลุมดิน การสูญเสียผิวดินจากการกัดเซาะและพัดพาโดยน้ำฝนและน้ำป่าไหลหลาก ต่อมาป่ามีผิวดินลดลง

รองศาสตราจารย์ ดร. อรทัย มิ่งธิพล ได้อธิบายถึงลักษณะภูมิฐานของกลุ่มน้ำห้วยโจ้ ไว้ที่น่าสนใจว่า “กลุ่มน้ำเชิงเขาห้วยโจ้ มีรูปร่างเรียวยาวและหักงอ คล้ายบูมเมอแรง ครอบคลุมพื้นที่ ๑๗.๕๘ ตารางกิโลเมตร ตำแหน่งละติจูด ๑๘ องศา ๕๔ ลิปดาเหนือ และลองจิจูด ๙๙ องศา ๐๐ ลิปดาตะวันออกถึง ๙๙ องศา ๐๖ ลิปดา ตะวันออกพื้นที่กลุ่มน้ำเชิงเขาห้วยโจ้ มีลักษณะเฉพาะซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ลุ่มน้ำที่สูงตอนบนและลุ่มน้ำที่สูงตอนกลาง โดยกลุ่มน้ำเชิงเขาเป็นพื้นที่รับน้ำที่อยู่ในกลุ่มภูเขารอบนอกของแนวเทือกเขา จึงมีความสูงและลาดชันไม่มาก ปกคลุมด้วยป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ มีลำธารสายสั้น ๆ ระบายน้ำลงสู่ที่ราบน้ำท่วมถึงอย่างรวดเร็ว จึงเป็นสาเหตุของการเกิดอุทกภัยในฤดูฝนและมักขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เป็นความโชคดีของประเทศไทยเราที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระมหากษัตริย์ที่ห่วงใยราษฎร จนมีเสียงกล่าวกันว่าทุกลมหายใจของพระองค์มีแต่ราษฎร มีการกล่าวกันว่าพื้นที่เกือบทุกตารางนิ้วของประเทศไทยพระองค์เสด็จไปสำรวจและเยี่ยมราษฎรมาเกือบสิ้นแล้ว โดยเฉพาะวันเวลาของพระองค์อยู่ภายนอกมากกว่าในพระราชวัง และทรงดับทุกข์เข็ญเมื่อพบว่าพื้นที่ดังกล่าวราษฎรยังมีความทุกข์ และทรงมีพระราชดำริเกิดโครงการมากมายหลายพันโครงการทั่วประเทศไทย

สำหรับพื้นที่ภาคเหนือนั้น หลังจากที่มีการก่อสร้างพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีเวลาในการประทับ ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ นานยิ่งขึ้น พระองค์ทรงพาพระเชลียงเพื่อสำรวจพื้นที่ทางอากาศทุกตารางนิ้วในภาคเหนือ เรื่องนี้ พระวัลลภ กิตติภักโท เจ้าอาวาสวัดดอยแท่นพระผาหลวงตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เคยเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า อาตมาชนลูกไปหมด เพราะเมื่อประมาณก่อนปี พ.ศ.๒๕๒๐ ได้เห็นเฮลิคอปเตอร์บินผ่านวัดดอยแท่นพระผาหลวง และในวันเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเสด็จฯ มายังวัด และมีพระราชปฏิสันถาร ว่าเห็นมีวัดอยู่บนยอดเขาแห่งนี้จึงแวะมาและทรงเป็นห่วงเรื่องการตัดไม้ทำลายป่าในเขตพื้นที่ภาคเหนือ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร รุ่นแรก จึงได้มีพระราชกระแสรับสั่งให้สถาบันฯ หาผู้ทางเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาห้วยโจ้ เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูกในฤดูแล้งแก่ราษฎรในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร ได้ประสานงานกับสำนักงานชลประทานที่ ๑ เชียงใหม่ สำรวจพื้นที่ทั่วไปของแหล่งน้ำ ทำให้ทราบว่าลำห้วยโจ้ เป็นแหล่งน้ำที่ราษฎรใน ๓ ตำบลคือ ตำบลหนองหาร ตำบลป่าไผ่และตำบลเมืองเส้น อำเภอสันทราย ย ใช้น้ำเพื่อการบริโภคและเพาะปลูกครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๘,๒๐๐ ไร่

ห้วยโจ้ (ต่อ)

การพัฒนาป่าไม้และสิ่งแวดล้อมอื่นต้องใช้ทรัพยากรสูง โดยเฉพาะการสร้างอ่างหรือฝายเก็บน้ำไม่คุ้มกับการลงทุน โดยที่สถาบันฯ มีงบประมาณจำกัด จึงได้ขอรับการสนับสนุนจากทั้งหน่วยงานของรัฐ และเอกชนชดเชยกิจกรรมที่พอจะทำได้มาเป็นระยะ ๆ ต่อมาในวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๒๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ ครั้งที่ ๖

รวบรวม/เรียบเรียงข้อมูล:

อนุสรณ์ วิจารณ์ปริชา นักวิชาการศึกษา กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ห้วยโจ้